
Lászlóffy Csaba

HŐSÜNK, UJJÁN OLDHATATLAN TINTAFOLTOKKAL

*„Ne akarjon senki történelmet tanulni az Erdély aranykorából...
őstörténetet az óceániából... Ezeknél sokkal közelebb jár az
igazsághoz A jövő század regénye.”*

(Benedek Marcell)

„Magyarságbetegségben szenvednék? Utálok a politikát!” – zsörtölődött magában Jókai.

Amint fátyokos tekintettel felpillantott a rozoga karosszékből, alig látzott rajta az ötven év; izmai rugalmasak, agysejtjeinek hangyaraja szorgalmas, engedelmes. S mégis: matuzsálemnek képzelte magát.

„Örültség, amit velem műveltek, magyar polgártársaim az Úrban, akarom mondani: a kaszinóztatásban, az intrikában, a kivagyságban vagy az unalomban.” A nagy ovális tükör előtt elhaladtában megigazította babos nyakravalóját, mintha népes közönségnek készülne előadni mondandóját. – Hogy nem látjátok az idegen veszélyt! Annyira el vagytok telve magatokkal?! – Téli bágyadtságotokban ejsze csak Nyugat felé pislantgattok, s nem halljátok, miként csikorog a százados fagyba merevült Kelet...”

Bosszúsan tolta félre maga elől, mint megkozmált ételt, a *Borsszem Jankó* legfrissebb számát; szeme azonban akaratlanul is megakadt egy nem mindennapi közleményen: Nyecsajevék újabb röplapot adtak ki, a *Forradalmi katekizmus* tökéletesített változatát, amelyben írva vagyon, hogy Isten, haza, ember-társ, család, szerető – mind semmi! Nem puhány baráti jobbra van szükség mostan, hanem orgyilkosokra, méregre, gyújtószállra, hogy a nihilista mozgalom megvalósíthassa célját!... Fogadni merne rá, hogy a hírhedt Bakunyin szőrös üstöke is benne van ebben a világot felforgatni akaró luciferkedésben. Ezek szerint minden korábbi harsogó szereplése kétszínűsködés volt, tíz esztendővel ezelőtt is csak népszerűségét kívánta növelni az európai értelmiség szemében, amikor Herzennel, magyar emigránsok társaságában, egy angol gőzösön elindult segítséget nyújtani a lengyel forradalmároknak. (Persze, a lengyel partok helyett Malmöbe vetődtek.) A kényszerű svédországi partraszállás óta a „szabadelvű Oroszország” képviselői, lám, mivé váltak! *Torzonborz hetmanná!* – az anarchista Bakunyin legalábbis.

„A jövő század a nihil országa lesz?!“ Az író előbb iszonyodva nézett farkasszemet a hajlék egyedüli eleven halandójával (nyilván megint csak a tükörben), aztán csettintett egyet nyelvével, s arcát, melyről a felelős polgár póza pillanatok alatt lehervadt, valamilyen földöntúli vigyor öntötte el. Az idült köhécselést kámforos szesszel csillapított hőkebelben egyre gyűlt a filiszteri izgatottságot ismeretekkel felpörgető szenvedély: „Amott nihil, itthon pedig halogatás és közöny – a nyájas-nyálás bárgyúság ikertestvére, gyermetegecskéim! – Megkísérelte hosszabb ideig visszatartani lélegzetét, mint tette volt legénykedő korában a zsögödi (vagy bálványosi?) vacogtató borvízferedőben; mire nyakán túlságosan kidagadtak az erek. – Mi az, ami még nem történt meg velünk... – Még egy utolsó erőfeszítés; sikerült kifújnia tüdejéből a fáradt, széndioxidos levegőt. – Egy élénkítő históriát!” Nem turbékolásra ingerlőt, langyosat vagy derűset, tette hozzá gondolatban; s mint a jégkorszakból feltámasztott ősgyík kiadós farkát, már markában is érezte a történet veszélyesebb végét.

„A jövővel fogunk hát megküzdeni. Nihil-országgal... az elkerülhető pokollal!”

A többit – semmiképpen sem a könnyebbek felét – a fantáziáiára bízta.

*

– A vérszegénység meg az álmatlan éjszakák növelik a képzelőerőt.

Ezt a lidérctörténeteket kieszelő, köpcös palóc firkász mondta neki, aki negyven fokos lázban találta volt mesterét. Akinek bizonyára a nyála is kicsorgott a párnára; de azóta már ... lábadozott.

– Miket zagyválhattam össze előttetek, öcsém? – faggatózott most óvatosan. – Az, gondolom, eddig sem volt titok, hogy ki nem álhatom a boszorkánylevest, amiben tősgyökeres ostobaságaink főnek.

– Á, ilyesmiről szó se volt... – füllentette Mikszáth.

– Hát akkor...?

– Csak néhány poétikusabb kiszólásra emlékszem – közelítette meg a magas betegágyat ravasz-kás mosollyal az ifjú kolléga. – Az *Eppur si muove* befejezése után talán nem ártott volna megszusszanni egy kicsit. Ám a Jókai Móric képzelete minden eddigi teljesítményét felülmúló sebességre váltott. Ezt, persze, nem az orvos urak mondják. – Mikszáth Kálmán itt szemérmesen lehajtotta fejét. – Ámde hogyan is lehetnének ők illetékesek egy zseni agyműködésének megítélésére.

– Miért? – hörögte Jókai. – Ők, mégis, miként vélekednének? – Sokáig csend következett, az állott hálókamrában még egy fia szú sem kaparászott.

– Hát... – kezdte kivörösödve a beretvált képű író-társ. – Képesek volnának azt mondani, hogy miként a csapkodó szárnyú villanyrepülőgépet feltaláló Tatrangi Mózesnek... – A magyarázkodás itt elakadt.

– Vagyishát a lipótmezei tébolydában a helyem nekem is! – rikkantotta el magát, hosszú hónapok után először, a hiúságára oly sokat adó, népszerű író. Eme „különös bók” elhangzásától számítva gyógyultnak érezte magát. – Te beleolvastál az irományaimba(?) – tűnt elő joviális vigyorú ábrázata a lábadozó homályból. Mikszáth megadóan bólintott. Az írotársadalommal ezzel szent volt a béke. Jókainak most már csak meghasonlott önmagával kellett szembenéznie, meg a romlásnak indult, ha nem egyenesen a jövő katasztrófákkal kacérkodó világgal.

*

Képzelete *légjáróján* minden nehézség nélkül emelkedett a Kárpátok bércvilága fölé. Le-lepillantván még látta, amint a román lapályt sűrű köd fekszi meg. Ezúttal nem holmi könnyű nosztalgia-tünetek vékony füstcsikját hagyta maga mögött, amint a végigvidéken, valahol a határszélien – ha létezik egyáltalán ilyen a magasban? – rá kellett ébrednie újra a publikációkban eléggé nem méltányolt igazságra: arra, hogy nem az állam (legyen az nemzetföltő, vagy monarchia) szorul megoltalmazásra ezután, hanem az egyén.

„Az utódom – ha lesz ilyen –, talán így fog könyörögni: »Félek az írástól!« Bennem egyelőre még a hagyományos lelkiismeret dobog: a nemírástól félek!... Miként, ha földrengések rendítenék meg hitemet. Talán a nihilisták »páholyába« készülök magam is?! Oda, hol miniszterek, fegyencek, költők, örömlányok mind megférnek együtt, hol a sivárságban már csak a bűn és az erőszak számíthat figyelemre és részesül a tömegőrületben kitüntetésben. A romlásvágy szadistákat szül, meg haramiákat. Irts ki magadból minden érzést, gyűlölj egyformán mindent és mindenkit, ami, vagy aki régi! – olvashatjátok a forradalmi eszmét terrorra aljasítók katekizmusában. A világforradalmat meghirdető Bakunyin s társai a civilizált államok romjain építenék föl egyenarcú robotokkal a nagy szláv impérium kaszárnya-kommunizmus át. S a *Budapesti Hírlap* közleménye, lám, mégis, a Föld közelébe kerülő üstököstől várja a világvégét!”

Kedvszegetten vizsgálgatja eres, fáradt kezét. Tintafoltos ujjakkal fogja a nagyító lencsét, azzal szelídíti kék szeméhez az ócska, megsárgult könyv-lapok betűinvázióját. Közben érzi, amint egy évszázadnyi időt öregedik.

„Mikor még verbunkost jártam a Nemzeti Szalon frakkos művészei előtt, Kacsóh Pongrác füttyszóval kísérte dobbantásaimat, a választékos Feszty Árpád pedig magáról megfélekedve lelkesen tapsolt nekem, mint egy gyermek.”

Megáll az alattomos léghuzatban. Az emberiségre szomorú, hűvös éjszaka vár. Testileg-lelkileg elsatnyulva hasztalan áhítozunk az örök békére.

Közben ezek az alattomos rengések a föld (vagy a lélek) mélyében. A Gyilkos-tó is így keletkezhetett: két összedöntött sziklaorom betemetett egy völgyoszt, amelyen keresztül egy patak folyt alá.

Elhagyatottnak érzi magát, de csak egy percig. Valósággal futva éri el az íróasztalt, kiteríti rá Csíkszék sok hajtogatástól szakadozott térképét, s precízen szemügyre vesz rajta minden jelet és beírást. Természetes titkok süllyesztői nyílnak meg előtte, és ő, mint valami eszelős már nem is kalamárisba mártja pennáját. A *dágvány* pöffed szeme előtt, gőzt fuvallva a mélyben kifejlő gázaktól. A távolban kékesen párálló, kopár hegyoldalak. Vulkáni tünemények lepik el az írópult nagyságú teret; a képzelgés képtelen erejű és hatalmú lényeket szabadít rá a világra, amiként a füstfúvó likak álomra eresztik föld alatti szörnyeiket.

Már nem szédítik újszocialista eszmék, akár a vidéki plébános poétát, Tompa Mihályt. A nagy látomás leírása előtt még eszébe villan, hogy nemrégiben egy miniszteri tanácsos panaszkodott, miszerint a gyergyószentmiklósi kamarai uradalom Gyilkos-völgyi bérletét senki sem igényli, mivel az erdők kipusztulása folytán lehetetlenné vált a hamuzsírégetés... Vagy ez is csak a százév-múlva-világba való beleszédüléstől van?... Gázvulkán – te repülő madarak temetője!

Jókai elméje tombolva felfakadó vulkanikus forrás; az utókor talán majd igazi székely flegmával összeszedi a kihányt sziklatöredékeket, és szekérszámra hordja vissza a pokolsár üregébe.

„Képtelen rögeszméket kergetek?”

Világokat készül teremteni és elsüllyeszteni; nem bánja, gúnyolódjanak vele – mint legutóbb a *Borsszem Jankó* bécsi tudósítója, aki szerint Jókai ágyúí, szárnyas puskái, ugráló pisztolyai s egyéb elmés találmányai hallatán még a császárvárosi arzenál főírnoka is szeppenten haptákba vágta magát... (Miközben az ő bizakodása mélységes kétségbeesést takar. A legboldogabbnak hitt békeévek dilettáns öndícséretei és kurucosan kihegyezett danolásai közepette megsejteni a nagyhatalmi harc elfajulásának végzetesen fenyegető jeleit! Ehhez csak kell egy kis rafinéria. Vagy az egész jövő századi csatározás aberráció volna?...)

Belealszik rémületszülte álmába. Előtte azonban még kitágult pupillával látja, amint a Gyilkos-tó partjáról fölszáll az első repülőgép. Az ég felé tart. És alant a Föld most nem sötét, nem is zavaros-kék, amilyenek az emberek, hanem aminőnek a szomszéd csillagok lakói látják: fehér, ragyogó. Belát-hatatlan hótenger, kristálygótikával, gyémántkupolákkal. Vakító tájkép, melynek árnyéka is világosság.

Most találnák őt lázasnak igazán az aggódó barátok, ismerősök, és sietnének rávenni, hogy feküdjék vissza az ágyába. Elnehezült szempillákkal

pislákol, miként a kandalló kialudni akaró tüze. De megbékélten mosolyog. Mint aki új földrészt fedezett föl, s már csak az éhség zátonyán veszteglő millió emberi lény fókahúsát kell megkeresni.

Alvadt árnyak. Köztük egy: a virradattal imbolygó, gömböcskét hordozó. A pocakos Mikszáth. Bajsza sem szerzetes-szagot áraszt, hanem pálinkáét. Tél van bent is, nincs mit tenni; a lába is befagyott a csizmába. De kacagásának nyersen fortyogó anyagát nem tudta kikezdeni. Amitől, lám, a Mester szemének kékje is kienged.

„Hiába: bölcs ő – gondolja a vendég barátságos képet vágva. – Akit bár hiszékeny bámulattal követünk, kétkedő bizonytalanságban tévelyeg. Nemhiába.”

Ács Irén: Kislány palóc népviseletben (1980)